

سابوون خپلواکه ټولنيزه، کلتوري او سياسي خپرونه

د سولي خبرو گډونوالو ته وړاندیز

د ډاکټر عبدالقيوم مومند وړاندیز

په اسلام کې حکومت او حکومتداري د لوی څښتن (ج) لخوا یو امانت دی او واکمني د لوی څښتن (ج) ده. چارواکان د دې واکمنۍ په رڼا کې ورځنۍ چارې د یو امانت په توګه پرمخ بیایي. د دې کړنو ستره موخه د لوی څښتن (ج) د اوامرو نه اطاعت، ټولني ته خدمت او د دین او خاورې څخه دفاع ده. چارواکان د ولس خدمتګاران وي نه د ولس واکمنان. له دې کبله افغانستان باید د اللهې اوامرو او قرآني ارشاداتو پر اساس ولاړ یو خپلواک، یوموتی، پرمختللی، د ولسي نظام لرونکی او ناپیلي هیواد وي. په دې هیواد کې باید اسلامي قانون حاکم وي او د حکومت او دولت چارې باید د ټولنیز عدالت پر اصولو ولاړې وي. په سیاسي جوړښت او سیاسي چارواکۍ کې ګډون باید د اهلیت پر اساس وي نه د قومیت پر اساس.

دا چې د سولي د خبرو مرکچیان به د قدرت او چارواکۍ پر ویش خبرې کوي او که په لنډمهاله حکومت خبرې کوي، مور ته معلومه نه ده. که چېرې فیصله په دې وشوه چې لنډمهاله حکومت دې رامینځته شي، نو وړاندیز دی چې ولسي جرګه او مشرانو جرګه دې ښه شي او لنډمهاله حکومت دې تر یو کال پورې چارواکي پرمخ بوځي. د دې یو کال په ترڅ کې دې د افغانستان په اساسي قانون کې اړونده بدلونونه رامینځته شي. په اساسي قانون کې د بدلون لپاره دې د قانونپوهانو او شریعت د عالمانو یوه غښتلي ډله جوړه شي، اړونده بدلونونه او وړاندیزونه دې تیار کړي شي. د نوې اساسي قانون لپاره دې لویه جرګه راوغوښتل شي او نوې اساسي قانون دې جرګې ته وړاندې شي. د قانون د منلو وروسته دې د نوو ټاکنو اعلان وشي.

د لنډمهاله حکومت مشر باید په ګوندي او جنګي ډلو پورې تړاو ونلري، د ۱۳۵۷ لمریز هجري کال څخه تر اوسه پورې یې د معینیت او د هغې پورته منصبونو کې کار نه وي کړی، په ډیپلوماتیکو منصبونو نه وي ګمارل شوی، په ملي پوځونو پورې تړاو ونلري، په پورتنۍ دوره کې د ولسي جرګې او مشرانو جرګې غړی نه وي پاتې شوی او دا لاندې ځانګړتیاوې ولري:

۱- افغان وي او د ښه نوم خاوند وي.

۲- د افغان مور او پلار څخه پیدا وي او بهرنۍ میرمن ونلري.

ساباؤون خپلواکه ټولنيزه، کلتوري او سياسي خپرونه

۳- د بهرني ملکونو تابعیت ونلري.

۴- عمر يې څلوېښت (۴۰) کاله او يا ډير وي.

۵- په ښوونځي يا مدرسه کې يې ليک او لوست کړی وي او لږ تر لږه د ماسترۍ او يا معادل د فراغت قانوني اسناد ولري.

۶- د افغانستان په سياسي حالاتو او اوضاع پوه وي.

۷- د افغانستان په اوسني اساسي قانون، د انتخاباتو په قانون او نورو مربوطه قوانينو پوه وي.

۸- د سيمې هيوادونو، گاونډيو هيوادونو او نړيوالو هيوادونو په سياسي لوبو پوه وي.

لاندني کس بايد د لنډمهاله حکومت مشر نشي:

۱- په رشوت او فساد کې ککړ، نيول شوي او تورن کس.

۲- په قاچاق او مخدره توکو کې ککړ، نيول شوي او تورن کس.

۳- د پرديو جايدادونو او دولتي ځمکو غاصب.

۴- هغه څوک چې قتل يې کړی وي او با پرې د قتل تور وي.

۵- په پرديو هيوادونو پورې تړلي کس.

د لنډمهاله حکومت مشر به د لومړني ټاکنيز حکومت په ټاکنو کې برخه نه اخلي ترڅو د قدرت د ساتلو فکر ورسره رامینځته نشي، نه به د کوم چا په گټه کمپاين کوي او يا به له کوم نوماند څخه ملاتړ کوي. البته په دويمه ټاکنيزه دوره کې کولای شي ځان د قانون په رڼا کې د ټاکنو لپاره د هر منصب لپاره کانديد کړي.

د سولې د خبرو د برياليتوب لپاره مهمه ده چې د راتلونکي قدرت او چارواکۍ د انحصار فکر له مينځه ولاړ شي او سياسي مشارکت او زغم په نظر کې ونیول شي. د ملت، حکومت او طالبانو تر مينځ فاصلي له مينځه ولاړې شي ترڅو ملت په اعتماد کې واخستل شي. له دې کبله د افغانستان د واقعيتونو، ارزښتونو او ځانگړتياوو په نظر کې نيولو سره دواړو خواوو ته لاندې وړاندیزونه کيږي:

• د تلپاتې سولې د رامینځته کولو لپاره ډزبندي، اورکم او بلاخره د اوربند اعلانول.

سابوون خپلواکه ټولنيزه، کلتوري او سياسي خپرونه

- په ټول افغانستان باندې د ملي حاکمیت ټینګول، د هیواد د امنیت او دفاع د بنسټونو تحکیمول، ملي فوځ د اهلیت او مسلکي پوهې پر اساس برابرول، پوځ په اسلامي او ملي روحیه سمبالول، او د مکلفیت دورې بیرته رامینځته کول.
- په اساسي قانون کې د تعدیل او اصلاحاتو د راوستلو لپاره د قانونپوهانو او دیني علماوو څخه د یو غښتلی کمیسیون جوړول.
- په اساسي قانون کې د معاملاتو په برخه کې د اجتهاد مسئلې ته ځای ورکول.
- ټاکنې د یو اصل په توګه منل او د ټاکنو له لارې ملت ته په حکومت کې برخه ورکول.
- په ټولنه کې د بني چارواکي او قانونمداره فرهنگ رامینځته کول، د قانون د حاکمیت پلي کول، د ټولنیز عدالت رامینځته کول او د افغانانو د ژوند، عقیدې، نسل او مال څخه دفاع کول.
- د ملي ارزښتونو، دودونو او عنعنو ساتنه، روزنه، پالنه او غښتلی کول.
- تر دولسم ټولګي پورې په نر او ښځه جبري زده کړې کول. ټولو افغانانو ته، نر وي او که ښځه، د لوړ زده کړو زمینه برابرول او په تعلیمي نصاب کې اسلامي اصول او ملي ارزښتونه په نظر کې نیول.
- د هیواد د اقتصادي پرمختګ په خاطر د ازاد بازار له مینځه وړل او یو مختلط اقتصادي نظام رامینځته کول.
- د ځمکې لاندې زیرمو څخه د هیواد د ملي ګټو لپاره کار اخستل، اقتصادي زیربناوو ته پراختیا ورکول، او د بیاتولیدي دوامداره اقتصادي پرمختګ عملي کول.
- د نړۍ د هیوادونو سره پرته له کوم قید او شرط څخه په ازاده فضا کې څخه اقتصادي اړیکې ټینګول.
- اسلام هر مسلمان ته د المعارضه (د مخالفت آزادي) او حریت نقد الحاکم (په حاکم د انتقاد آزادي) حق ورکوي چې حکومت او چارواکي د پوښتنې لاندې ونیسي او د هغوی په چارو نظارت وکړي. له دې کبله:
 - انځوریزو، غریزو او چاپي رسنیو ته د اسلامي اصولو او ملي ارزښتونو په رڼا کې د فعالیت اجازه ورکول.
 - د ټولني د ښه جوړښت او سمبالښت لپاره د ټولني وګړو، ټولنو او سیاسي ګوندونو ته د فعالیت پوره واک ورکول.
- د ټولنیز عدالت د عملي کولو په خاطر د انسان د ژبې، قلم، عمل او مسوولیتونو آزادیو ته ژمنتیا او په عملي کولو او وده کې یې اغیزمن ګامونه اخستل.
- مدني ټولني د اسلامي تاریخ یوه ځلانده برخه ده له دې کبله مدني ټولنو ته د افغانستان د دیني او کلتوري ارزښتونو په رڼا او لارښوونه کې د فعالیت اجازه ورکول.
- په سیاسي جوړښت او سیاسي چارواکي کې د هیواد د ټولو وګړو او په ځانګړې توګه د ښځو د ونډې او مسوولیت تامینول.

سباوون خپلواکه ټولنيزه، کلتوري او سياسي خپرونه

- د لاسليک شوو تړونونو د څيړني او پلټني په موخه د يو مسلکي کميسون ټاکل او تړونونه د ملي گټو او اسلامي او ولسي روحيي په رڼا کې څيړل.
- په سيمه کې د روغ گاونډيتوب او ورورۍ په فضا کې ژوند کول، د گاونډيو هيوادونو په چارو کې دخالت نه کول او گاونډيو هيوادونو ته دخالت اجازه نه ورکول.
- له نړۍ سره په اقتصادي، کلتوري او سياسي مسايلو کې د اسلامي اصولو او ملي ارزښتونو په رڼا کې اړيکي ساتل.
- په نړيواله کچه د يو ناپيلي هيواد په توگه، د ناپيلتوب نه دفاع کول، د نورو هيوادونو په کورنيو چارو کې گوتي نه وهل.
- د ملگرو ملتونو منشورته درناوی او د هيواد د ملي گټو په نظر کې نيولو سره په هغي عمل کول.
- د اسلامي ارشاداتو او افغانستان د ټولنيز جوړښت او ارزښتونو په نظر کې نيولو سره د افغانستان په قانوني چوکاټ کې د نړيوالو ارزښتونو ځای پر ځای کولو او په هغي عمل کول
- د جنگسالارانو، په جنايت متهمو کمونستانو او په ملي خيانت تورنو کسانو لپاره د محکمي جوړول او د دې په تعقيب او محاکمه کې د نړيوالي ټولني څخه مرسته غوښتل.

د يو خپلواک او سوله ايز افغانستان په هيله

ډاکټر عبدالقيوم مومند

سالت ليک سيټي، يوتا، د ۲۰۲۰ زيرديز کال د سپتمبر ۱۹